

۱۲۵۹ پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

سرشناسه:	عارفی، محمدیونس؛ ۱۳۴۳ -
عنوان قراردادی:	نهج البلاغه. برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور:	آموزه‌های تربیتی نامه امام علی ﷺ به امام حسن ﷺ / محمدیونس عارفی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۳۸ق. = ۱۳۹۶.
مرجع تولید:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۱۷۹-۸
وضعیت فهرست نویسی:	فاپا
یادداشت:	کتابنامه: ص [۵۴۱] - ۵۵۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۸ (فینیا).
عنوان دیگر:	نامه امام علی ﷺ به امام حسن ﷺ
موضوع:	علی بن ابی‌طالب ﷺ، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق. -- نامه‌ها
موضوع:	Ali ibn Abi-talib, Imam I, 600.601 -- Correspondence
موضوع:	راه و رسم زندگی (اسلام) - Islam -- Religious aspects -- *Conduct of life
موضوع:	اخلاق اسلامی؛ Islamic ethics
شناسه افزوده:	علی بن ابی‌طالب ﷺ، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق. نهج البلاغه. برگزیده
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی ﷺ العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	Almustafa International University / Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	BP۳۸/۰۴۲/۴۲۳ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۹۵۱۵
شماره کتابشناسی ملی:	۴۶۶۸۱۸۴

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

آموزه‌های تربیتی نامه امام علی ﷺ به امام حسن ﷺ

مولف: محمدیونس عارفی

چاپ دوم: ۱۳۹۸ش / ۱۴۴۰ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نازنجستان ● قیمت: ۷۳۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نش کوجه ۱۸؛

تلفن: ۳۷۸۳۶۱۳۴ / ۹۸۲۵ + تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ - ۲۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۲۵

✉ miup@pub.miu.ac.ir   🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir   📧 pub_almustafa

با تشکر از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکنندی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: علی عبادی فرد
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله بزدانی
- صفحه‌آرا: محسن خلیلیان

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

هرگونه نسخه برداری اعم از کپی برداری و بازنویسی و انتشار، اسکن، ذخیره کامپیوتری، ترجمه به زبان‌های دیگر و ساخت فایل صوتی کتاب، بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع، شرعاً حرام و از طریق مراجع قانونی، قابل پیگیری است.

آموزه‌های تربیتی نامه امام علی علیه السلام به امام حسن علیه السلام

مؤلف
محمدیونس عارفی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر
المصطفی ص

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

«جامعة المصطفیٰ رحمته‌الله العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمّدی رحمته‌الله «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ رحمته‌الله» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ رحمته‌الله

فهرست

۱۵	پیش‌گفتار
۱۹	مقدمه
۲۱	۱. مفاهیم
۲۱	تربیت
۲۱	۱. تربیت در لغت
۲۵	۲. تربیت در قرآن
۳۰	الف) رتیبون
۳۱	ب) ربائب
۳۲	ج) ارباب
۳۳	۳. تربیت در روایات
۳۵	۴. تربیت در اصطلاح
۳۸	تعلیم
۳۸	۱. تعلیم در لغت
۳۸	۲. تعلیم در اصطلاح
۴۰	تزکیه
۴۱	۱. تزکیه در لغت
۴۱	۲. تزکیه در اصطلاح
۴۳	تهذیب
۴۴	تأدیب
۴۵	آموزه‌ها

۴۵	اهمیت تربیت
۵۳	اهتمام معصومان به تربیت فرزند
۵۵	۱. انس با عبادت
۵۵	۲. ممارست
۵۶	۳. تسهیل
۵۷	۴. آموزش قرآن
۵۹	۵. آموزش علم
۶۱	۶. توصیه‌های تربیتی
۶۲	نگاهی به نهج البلاغه و نامه علی <small>علیه السلام</small>
۶۴	۱. وجه تسمیه
۶۴	۲. زمان تدوین نامه
۶۵	۳. مخاطب نامه
۶۶	۴. محتوای نامه
۶۹	۲. اهداف تربیت از دیدگاه امام علی <small>علیه السلام</small>
۷۰	مفهوم فلسفی هدف
۷۲	اهداف تربیت اسلامی در ارتباط انسان با خدا
۷۲	۱. معرفت خدا
۸۰	۲. بندگی خدا
۸۵	الف) اخلاص، مهم‌ترین شرط بندگی
۸۷	ب) جایگاه اخلاص
۹۱	۳. تقوا
۹۹	۴. توکل
۱۰۵	۵. شکرگزاری
۱۱۲	اهداف تربیت اسلامی در ارتباط انسان با خویشان
۱۱۲	۱. حکمت
۱۱۲	الف) حکمت در لغت
۱۱۴	ب) معنای حکمت در فلسفه
۱۱۴	ج) حکمت در اصطلاح علمای اخلاق
۱۱۵	د) حکمت از دیدگاه برخی دانشمندان تعلیم و تربیت
۱۱۶	ه) اقسام حکمت

۱۱۸.....	و) حکمت از دیدگاه قرآن
۱۲۳.....	ز) حکمت از دیدگاه روایات
۱۲۶.....	ح) آثار حکمت در تربیت
۱۲۶.....	یکم: خوف خدا
۱۲۷.....	دوم: مهار خواسته ها
۱۲۸.....	سوم: رشد و هدایت
۱۲۹.....	چهارم: زیبایی در گفتار و اصلاح رفتار.
۱۳۰.....	پنجم: اصلاح رفتار.
۱۳۰.....	ششم: وقار
۱۳۱.....	هفتم: حق گرایی
۱۳۲.....	هشتم: نورانیت دل
۱۳۴.....	۲. اندیشه ورزی
۱۳۵.....	الف) اندیشه در اسلام
۱۳۹.....	ب) راه های پرورش عقل
۱۳۹.....	یکم: کسب معلومات یقینی
۱۴۰.....	دوم: به کارگیری عقل
۱۴۲.....	ج) موضوعات تعقل
۱۴۲.....	یکم: طبیعت
۱۴۲.....	دوم: ضمیر انسان
۱۴۳.....	سوم: تاریخ امت های گذشته
۱۴۳.....	چهارم: تفقه در دین
۱۴۸.....	اهداف تربیت اسلامی در ارتباط انسان با دیگران
۱۴۹.....	۱. پرورش و تقویت روح اخوت
۱۵۰.....	۲. کارکرد اخوت اسلامی
۱۵۱.....	۳. واژه های متعدد برای برادری در منابع اسلامی
۱۵۴.....	۴. آفات دوستی
۱۵۷.....	الف) رفتار تلافی جوینانه
۱۵۸.....	ب) مرأ
۱۶۰.....	ج) خصومت
۱۶۲.....	د) بی مهری و بی اعتنائی

۱۶۴	..... آثار برادری	۵
۱۶۴	..... الف) همبستگی و انسجام	
۱۶۶	..... ب) همدردی	
۱۶۷	..... ج) همیاری	
۱۶۹	..... ۶. پرورش روح خیرخواهی	
۱۶۹	..... الف) بشر	
۱۷۰	..... ب) معونه	
۱۷۰	..... ج) نصیح یا نصیحت	
۱۷۶	..... ۷. پرورش سعه صدر در معاشرت اجتماعی	
۱۹۱	..... ۳. ابعاد تربیت از دیدگاه امام علی <small>علیه السلام</small>	
۱۹۱	..... تربیت عقلانی	
۱۹۲	..... ۱. مفهوم عقل	
۱۹۳	..... ۲. اقسام عقل	
۱۹۷	..... ۳. ارزش عقل	
۱۹۸	..... تعریف تربیت عقلانی	
۱۹۸	..... روش‌های تربیت عقلانی	
۱۹۹	..... ۱. روش تفکر	
۲۰۰	..... ۲. تفکر در دیدگاه امام علی <small>علیه السلام</small>	
۲۰۱	..... ۳. نقش تفکر در رشد عقلانی	
۲۰۴	..... ۴. آثار تربیتی تفکر	
۲۰۴	..... الف) مصونیت از لغزش	
۲۰۵	..... ب) اصلاح رفتار	
۲۰۵	..... ج) حسن عاقبت در کارها	
۲۰۶	..... د) سلامت در رفتار و گفتار	
۲۰۷	..... ه) بصیرت و بیداری	
۲۰۷	..... و) گرایش به کار نیک	
۲۰۸	..... ز) عبرت‌آموزی	
۲۰۹	..... ۵. روش آموزش	
۲۱۳	..... ۶. روش تجربه	
۲۱۸	..... ۷. روش ترکیه	

۲۲۲	تربیت دینی
۲۲۳	۱. روش های تربیت دینی
۲۲۳	الف) یاد مرگ
۲۲۶	ب) ترسیم لحظه مرگ
۲۲۷	ج) حوادث پس از مرگ
۲۲۹	۲. آثار تربیتی یاد مرگ
۲۲۹	الف) بیداری و غفلت زدایی
۲۲۹	ب) اصلاح رفتار
۲۳۰	ج) دوری از گناه
۲۳۱	۳. توبه
۲۳۲	الف) آثار تربیتی توبه
۲۳۵	ب) ارکان و شرایط توبه
۲۳۷	۴. یاد خدا
۲۳۸	الف) مراتب یاد خدا
۲۳۹	ب) آثار تربیتی یاد خدا
۲۳۹	یکم: آرامش روانی
۲۴۰	دوم: شرح صدر
۲۴۰	سوم: بینایی
۲۴۱	چهارم: هدایت، اصلاح رفتار
۲۴۲	پنجم: مصونیت از شیطان
۲۴۲	ششم: بازداشتن از گناه
۲۴۴	۵. کوشش در راه خدا
۲۴۶	الف) شرایط ادای درست وظیفه
۲۵۰	ب) مصادیق کوشش در راه خدا
۲۵۳	تربیت اخلاقی
۲۵۴	۱. زهد و اهمیت آن
۲۵۹	۲. روش های پرورش زهد
۲۶۰	الف) تعیین جایگاه انسان
۲۶۱	ب) تبیین حقیقت دنیا
۲۶۵	۳. مهار آرزوها

۲۷۲	۴ . مهارزیان .....
۲۸۷	۵ . پرهیز از طمع .....
۲۹۰	۶ . پرهیز از خودپسندی .....
۲۹۷	۷ . گذشت .....
۲۹۹	الف) گذشت از دیدگاه امام علی <small>علیه السلام</small> .....
۳۰۰	ب) گذشت در حال قدرت بر انتقام .....
۳۰۴	ج) استثنا در اصل گذشت .....
۳۰۵	۸ . دوران‌دیشی .....
۳۰۹	۹ . اجتناب از خطر .....
۳۱۲	۱۰ . غنیمت شمردن فرصت .....
۳۱۸	تربیت اجتماعی .....
۳۱۹	۱ . پرهیز از لجاجت .....
۳۲۳	۲ . امر به معروف و نهی از منکر .....
۳۲۵	امر به معروف و نهی از منکر در دیدگاه امام علی <small>علیه السلام</small> .....
۳۲۹	۳ . وفای به عهد .....
۳۳۰	الف) مفهوم واژه عهد در قرآن .....
۳۳۲	ب) جایگاه وفای به عهد .....
۳۳۶	۴ . ادای امانت .....
۳۳۷	۵ . قرض دادن .....
۳۳۸	الف) قرض دادن از دیدگاه اسلام .....
۳۳۸	ب) مفهوم قرض در قرآن .....
۳۳۹	ج) مفهوم قرض در روایات .....
۳۴۰	د) وظیفه قرض دهنده .....
۳۴۱	ه) تعهد قرض گیرنده .....
۳۴۳	۶ . اکرام خویشاوندان .....
۳۴۶	الف) مصادیق اکرام .....
۳۴۶	ب) مفهوم صله رحم .....
۳۴۷	ج) اقسام صله رحم .....
۳۵۰	تربیت مدبرانه .....
۳۵۳	تربیت در خانواده .....

۳۵۵	۱. بازداشتن زنان از تماس با نامحرم
۳۵۵	۲. مفهوم واژه حجاب
۳۶۱	۳. رعایت طبع و توانایی‌ها زنان در واگذاری مسئولیت به آنان
۳۶۷	۴. رعایت اعتدال در احترام به زنان
۳۶۸	۵. پرهیز از غیرت بی‌جا
۳۷۲	۶. معنای غیرت ناموسی
۳۷۳	آثار غیرت
۳۷۷	تربیت عاطفی
۳۷۸	۱. خشم و نفرت
۳۷۹	الف) مهار خشم
۳۸۲	ب) اقسام خشم
۳۸۴	ج) افراط در خشم
۳۸۵	د) تفریط در خشم
۳۸۶	ه) آثار زیان‌بار خشم
۳۹۱	و) راه‌های مهار خشم
۳۹۹	۲. تدبیر غم و اندوه
۴۰۰	الف) صبر
۴۰۱	ب) حُسن یقین
۴۰۲	ج) اقسام اندوه
۴۰۲	د) اندوه‌های پسندیده
۴۰۳	ه) اندوه‌های ناپسند
۴۰۳	۳. شادی و سرور
۴۰۷	۴. اصول تربیتی در نامه امام علی <small>علیه السلام</small> به امام مجتبی <small>علیه السلام</small>
۴۰۹	طبقه‌بندی اصول
۴۰۹	۱. اصول حاکم بر اهداف
۴۰۹	الف) خدامحوری
۴۱۳	ب) آخرت‌گرایی
۴۱۹	۲. اصول حاکم بر روش‌های تربیت
۴۱۹	الف) اعتدال
۴۲۸	ب) کرامت

- ۴۳۴..... یکم: زهد
- ۴۳۵ ..... دوم: دوری از گناه
- ۴۳۵ ..... سوم: مهارت‌مایلایات نفس
- ۴۳۶..... چهارم: سازگاری با مردم
- ۴۳۶..... پنجم: زیان‌های فقدان کرامت نفس
- ۴۳۷..... (ج) محبت
- ۴۴۲..... یکم: آثار تربیتی محبت
- ۴۴۲..... دوم: تأمین نیاز عاطفی
- ۴۴۳..... سوم: اعتماد به نفس
- ۴۴۳..... چهارم: جلب اعتماد متربی
- ۴۴۴..... پنجم: ارتباط سالم بین مربی و متربی
- ۴۴۴..... ششم: تعادل روحی
- ۴۴۵..... هفتم: یادگیری شیوه محبت به دیگران
- ۴۴۵..... هشتم: جلوگیری از انحراف متربی
- ۴۴۶..... (د) ایجاد انگیزه
- ۴۵۵..... (ه) کار و کوشش در زندگی
- ۴۵۹..... (و) آسان‌گیری
- ۴۶۴..... ۳. اصول حاکم بر تدابیر تربیتی و سیاست‌پردازی
- ۴۶۴..... الف) جوان‌گرایی
- ۴۶۷..... ب) ویژگی‌های جوان از دیدگاه امام علی علیه السلام
- ۴۶۷..... یکم: تربیت‌پذیری
- ۴۷۰..... دوم: گرایش به دین و معنا
- ۴۷۲..... سوم: تیزهوشی
- ۴۷۴..... چهارم: زودرنجی
- ۴۷۵..... پنجم: آرزومندی
- ۴۷۵..... ششم: آشفستگی‌های روانی
- ۴۷۸..... هفتم: نرم دلی
- ۴۷۹..... (ج) اصول تربیت جوان
- ۴۷۹..... یکم: هم‌اندیشی و همراهی
- ۴۸۱..... دوم: مثبت‌نگری

۴۸۳	سوم: مهرورزی
۴۸۵	چهارم: ملائمت همراه با تغافل
۴۸۶	پنجم: خیرخواهی
۴۸۸	ششم: مراقبت و صیانت
۴۹۱	۴. اصول محتوای آموزشی
۴۹۱	الف) در سطح فکر مخاطب
۴۹۵	ب) تعریف اولویت‌ها و معیارهای آن
۴۹۵	یکم: نیاز آینده
۴۹۶	دوم: نفع بیشتر
۴۹۶	سوم: عامل اصلاح رفتار
۴۹۷	چهارم: شرط قبولی عمل
۴۹۹	۵. روش‌های تربیت در نامه امام علی <small>علیه السلام</small> به امام مجتبی <small>علیه السلام</small>
۵۰۰	روش‌ها
۵۰۰	رابطه روش‌ها و اصول
۵۰۱	روش الگویی
۵۰۱	۱. الگو
۵۰۲	۲. اسوه
۵۰۲	۳. قائد
۵۰۳	۴. رائد
۵۰۴	روش الگویی از دیدگاه قرآن
۵۰۵	روش الگویی از دیدگاه امام علی <small>علیه السلام</small>
۵۱۰	روش عبرت‌آموزی
۵۱۱	۱. عبرت‌آموزی از منظر قرآن
۵۱۲	۲. عبرت‌آموزی از دیدگاه امام علی <small>علیه السلام</small>
۵۱۷	۳. آثار عبرت‌آموزی
۵۱۷	الف) ایجاد تقوا
۵۱۷	ب) دوری از لغزش
۵۱۸	ج) بصیرت‌زایی
۵۱۸	د) هدایت و ارشاد
۵۱۸	روش تمثیل

۵۲۵	.....	روش موعظه
۵۲۶	.....	۱. مفهوم موعظه
۵۳۰	.....	۲. ارکان موعظه
۵۳۰	.....	۳. ویژگی‌ها و اعظ
۵۳۰	.....	الف) عامل بودن
۵۳۱	.....	ب) آگاهی به مسائل دین
۵۳۲	.....	ج) زمان شناسی
۵۳۳	.....	۴. ویژگی متعظ
۵۳۴	.....	۵. موعظه‌پذیری
۵۳۵	.....	۶. شرایط وعظ
۵۳۵	.....	الف) ارتباط با زندگی مخاطب
۵۳۶	.....	ب) تداوم و تکرار
۵۳۸	.....	ج) کوتاه بودن موعظه
۵۳۸	.....	د) رسایی و شیوایی
۵۴۱	.....	کتابنامه